

วิชา การสังคมสงเคราะห์แนวพุทธ

๔๐๖ ๔๑๖

พระครูบรมชาตุกิจจาทร

บทที่ ๑

ความหมายของการสังคมสงเคราะห์

นักสังคมสงเคราะห์ศาสตร์หลายท่านได้ให้คำจำกัดความ และ
คำอธิบายความหมายของงานสังคมสงเคราะห์ ไว้ดังนี้

Helen I. Clarke ศาสตราจารย์ทางสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ แห่ง
มหาวิทยาลัย Wisconsin ได้อธิบายความหมายของ “การสังคม
สงเคราะห์”ไว้ว่า “การสังคมสงเคราะห์เป็นรูปแบบหนึ่งของการ
บริการวิชาชีพซึ่งประกอบด้วยความรู้และทักษะ (Knowledge and
skills) ในอันจะช่วยเหลือปัจเจกชน

(Individual) ให้มีความพึงพอใจตามความต้องการทางสังคมของเขา ทั้งยังเป็นการขจัดปัดเป่าสิ่งที่เป็นอุปสรรคของมวลชน และช่วยให้เขาสามารถทำงานใดๆ สำเร็จลุล่วงลงด้วยดีที่สุด”

Herbert H. Stroup ศาสตราจารย์ทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา แห่ง Brooklyn College ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “การสังคม คือ ศิลปะของการนำเอาทรัพยากรตลอดจนความคิดมาพิจารณาใช้เพื่อช่วยบรรเทาความต้องการของเอกชน กลุ่มชน และชุมชน โดยใช้วิธีการตามหลักวิทยาศาสตร์ เพื่อจะช่วยให้บุคคลช่วยตัวเองได้”

T. Bernnan ศาสตราจารย์แห่งคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยซิดนีย์ ออสเตรเลีย อธิบายความหมายของการสังคม
สงเคราะห์ สรุปได้ว่า “งานสังคมสงเคราะห์ เป็นทั้งวิชาชีพ ทั้ง
ความรู้ และวิชาการที่นำเอาทฤษฎีและวิทยาการสาขาต่างๆ มาใช้
ปฏิบัติ เช่น วิชาการด้านสังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา และอื่น
ๆ “

Arthur E. Fink ได้อธิบายไว้ว่า “การสังคมสงเคราะห์เป็นศาสตร์และศิลป์ของการจัดหาบริการเพื่อช่วยส่งเสริมความสามารถภายในส่วนบุคคลและหน้าที่ทางสังคม (Social Functioning) ของบุคคล ซึ่งใช้กับบุคคลแต่ละคนหรือเป็นกลุ่มก็ได้ คำว่าศิลป์ (Art) หมายถึง ความเหมาะสมกลมกลืนเข้ากันได้ ส่วนศาสตร์ หมายถึง ฐูหรือความรู้”

Zofia T. Butrym ให้คำนิยามของการสังคมสงเคราะห์ไว้ว่า “การสังคมสงเคราะห์เป็นวิชาชีพของการให้ความช่วยเหลือ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสวัสดิภาพของมนุษย์”

รองศาสตราจารย์ นันทนีย์ ไชยสุต คณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ให้ความหมายของการสังคมสงเคราะห์ไว้ว่า “การสังคมสงเคราะห์หมายถึง การจัดให้มีมาตรการต่างๆ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนเป็นรายบุคคล เป็นกลุ่มหรือทั้งชุมชน โดยใช้หลักทฤษฎีของการสังคมสงเคราะห์เป็นแนวปฏิบัติ ผู้ที่ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์หรือที่เรียกว่า “นักสังคมสงเคราะห์” จะต้องปฏิบัติงานนี้โดยใช้หลักวิชาชีพ หรือนัยหนึ่งคือ ให้หลักการ วิธีการ และกระบวนการของการสังคมสงเคราะห์ ไม่ใช่เพียงแค่หยิบยื่นสิ่งที่มีปัญหาต้องการก็เป็นอันใช้ได้ นับว่าให้บริการสังคมสงเคราะห์แล้ว”

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (๒๕๓๒, น. ๗๒) ได้ให้ความหมายสังคมสงเคราะห์ไว้ว่า สังคมสงเคราะห์ หมายถึงการยึดเหนี่ยวจิตใจ ประสานหมู่ชนไว้ให้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือการให้สังคมเกาะกุมกุมกันอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่แตกไม่กระจัดกระจาย ดังนั้น ความมุ่งหมายของสังคมสงเคราะห์ จึงไม่เป็นเพียงเอาอะไรไปให้เขา ไม่ใช่เอาบริการไปให้ เอาทรัพย์สินเงินทองไปให้

แต่หมายถึงการทำให้สังคมรวมใจกันผนึ่กยึคเหนื่ยวกันไว้ได้ การ
สังคมสงเคราะห์ เป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ช่วยเหลือตนเอง
ไม่ได้ เพื่อให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับ
หลักธรรมในทาง พระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าทรงวางหลักแห่ง
การสงเคราะห์ไว้ สามารถนำมาใช้ในงานสังคมสงเคราะห์ได้เป็นอย่างดี
ดี ในขณะที่เดียวกันก็ได้กล่าวเชิงสรุปเกี่ยวกับพุทธศาสนากับงานสังคม
สงเคราะห์ดังนี้

การสังคมสงเคราะห์ คือการสงเคราะห์สังคมแต่ถ้าแปลให้ลึกกว่านั้น
ก็มีความหมายทางธรรมสงเคราะห์ คำบาลีเป็น สงคห (สังคห)
แปลว่า ประมวล รวบรวม จับมารวมเข้าด้วยกัน ยึดเหนี่ยวใจให้
รวมกันเป็นหนึ่ง ผูกใจกันไว้

สังคห ที่แปลว่า ยึดเข้าไว้ด้วยกันนั้น หมายถึง ยึดในแก่นามธรรมและ
ยึดในแง่รูปธรรม ทางนามธรรม คือยึดเหนี่ยวผูกจิตใจให้รวมกันไว้
เป็นหนึ่ง

ทางรูปธรรม คือให้คนมารวมกัน ประสานเข้าด้วยกัน

ดังนั้น สังคมสงเคราะห์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา คือ ทำให้สังคม
รวมกัน ได้เป็นหนึ่งเดียวทั้งรวมใจและรวมกาย

โดยสรุป การสังคมสงเคราะห์ เป็นศาสตร์ เป็นศิลป์ และวิชาชีพ
ในอันที่จะดำเนินการเพื่อป้องกันและแก้ไขช่วยเหลือผู้ที่ประสบ
ความเดือดร้อนต่างๆ ซึ่งไม่สามารถจะช่วยเหลือตนเองได้ ให้มีส่วน
ร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนต่อไป ทั้งนี้โดยการนำเอาทรัพยากรที่มี
มีอยู่มาประยุกต์ใช้ เพื่อช่วยบรรเทาความต้องการและปัญหาทั้งของ
เอกชน กลุ่มชน และชุมชน โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific
method) จุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ **ช่วยเขาเพื่อให้เขาช่วยตนเองได้**

(Help them to help themselves) (วิไลวงศ์ กฤษณะภักติ.

สังคมสงเคราะห์ศาสตร์เบื้องต้น:๒๕๒๘ น.๖-๗)

.....

ปรัชญาสังคมสงเคราะห์และจริยธรรมทางวิชาชีพ
(พื้นฐานแนวความคิดและปรัชญาสังคมสงเคราะห์)

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

โครงสร้างสังคมเศรษฐกิจการเมือง

ที่มีผลทำให้มีรัฐสวัสดิการและวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ที่เข้มแข็ง

รองศาสตราจารย์ ดร.กิติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์

ความนำ

สวัสดิการสังคมในความหมายที่กว้าง หมายถึงสถานะความเป็นอยู่ที่ดีของคนทั้งประเทศ หรือ สถานะที่คนในสังคมกินดี อยู่ดี มีสุข และมีสิทธิ อันมีองค์ประกอบที่ครอบคลุมทั้ง สุขภาพอนามัย การศึกษา การมีที่อยู่อาศัย การมีงานทำมีรายได้และสวัสดิการแรงงานที่ดี การมีความมั่นคงทางสังคม การได้รับบริการทางสังคม และการนันทนาการ สวัสดิการสังคมในความหมายกว้างขวางที่ประชาชนทั้งประเทศได้รับอย่างเข้มข้น ดังคำกล่าวที่ว่า

“กินดี อยู่ดี มีสุขและมีสิทธิ”

ทั้งนี้ สาระสำคัญของการศึกษาสวัสดิการสังคมก็คือ การพยายาม
ตอบคำถามว่า สังคมนั้นจะจัดการอย่างไรกับ “การเจริญเติบโต
ทางเศรษฐกิจและการกระจาย” และสังคมนั้นให้คุณค่ากับการ
ร่วมกันเฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุขของคนทั้งสังคมอย่างไร (กิติพัฒน์ นนท
ปีทมะคุลย์, 2550ก, น. 161)

การจัดการให้เกิดสวัสดิการสังคมอย่างเข้มข้นเข้มแข็ง กว้างขวางและ
ถ้วนหน้า มักเป็นที่ยอมรับว่า เป็นสิ่งเดียวกับ “รัฐสวัสดิการ” ประเทศ
ที่มีรัฐสวัสดิการหรือสวัสดิการสังคมที่เข้มแข็งถ้วนหน้า มักจะเป็น
ประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจเสรีนิยม แต่ตระหนักในความสำคัญของการ
การกระจายซ้ำ (Redistribution) เพื่อสร้างการเฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุขให้
เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ให้คนทั้งประเทศได้รับการดูแลชีวิตความ
เป็นอยู่อย่างครบถ้วนและทั่วหน้า

รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ กล่าวในที่ประชุมเสวนา
นโยบายสุขภาวะแห่งชาติ เมื่อ 5 มีนาคม 2552 ว่า ประเทศที่มี
รัฐสวัสดิการมักเป็นประเทศที่มีพรรคมวลชน ที่มีความเข้มแข็ง
และพรรคมวลชนนั้นต้องมีอำนาจในการปกครองประเทศ
ตัวอย่าง เช่น พรรคแรงงานในอังกฤษ ในออสเตรเลีย
และพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยในยุโรป เป็นต้น

ส่วนวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ที่มีความเข้มแข็งได้รับการยอมรับใน
ประเทศ มักจะมีจุดกำเนิดและการเจริญเติบโตควบคู่ไปกับรัฐ
สวัสดิการที่เข้มแข็งของประเทศนั้นๆ สหรัฐอเมริกาอาจจะเป็น
ประเทศที่มีระดับคุณภาพของความเป็นรัฐสวัสดิการน้อยกว่าใน
ยุโรปเหนือและยุโรปตะวันตก แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันเป็นสากล ว่า
สหรัฐอเมริกามีการดำเนินงานด้านรัฐสวัสดิการ นอกจากนั้น วิชาชีพ
สังคมสงเคราะห์ในสหรัฐอเมริกายังมีความเข้มแข็ง

แม้จะมีความแตกต่างกันในรายละเอียดของแต่ละมตรัฐ เช่น แต่ละมลรัฐ จะมีระบบใบประกอบวิชาชีพ (License) ที่แตกต่างกันบ้าง ทว่า โดยภาพรวม นักสังคมสงเคราะห์ของสหรัฐอเมริกา ถือเป็นตัวแทนของหลายๆ ประเทศ ส่วนประเทศในยุโรปที่มีรัฐสวัสดิการที่เข้มแข็ง วิชาชีพสังคมสงเคราะห์ก็ได้รับการยอมรับเช่นเดียวกัน ผู้เขียนจึงมีข้อสันนิษฐานว่า ความเข้มแข็งของวิชาชีพสังคมสงเคราะห์มักจะพบใน ประเทศที่มีรัฐสวัสดิการ

ส่วนประเทศที่ยังไม่มีหรือไม่มีรัฐสวัสดิการ วิชาชีพสังคมสงเคราะห์
ยังเติบโตได้ ไม่เข้มแข็งเทียบเท่าประเทศที่มีรัฐสวัสดิการ แม้ว่า
จะมีการเรียนการสอนสังคมสงเคราะห์

กันมายาวนานเพียงใด เช่น ประเทศไทย เป็นต้น

เมื่อรัฐสวัสดิการเป็นฐานสำคัญ หรือเป็นองค์ประกอบที่สัมพันธ์
กับการเติบโตทางวิชาชีพของสังคมสงเคราะห์

จึงเป็นการสมควรที่จะทำความเข้าใจกับรัฐสวัสดิการ

ดังจะได้หยิบยกข้อวิสัยชนาเกี่ยวกับรัฐสวัสดิการและสวัสดิการ

โดยรัฐ ตลอดจนความหมายของรัฐสวัสดิการ มาอภิปรายต่อไป

รัฐสวัสดิการกับสวัสดิการโดยรัฐ

(Welfare State and State Welfare)

รัฐสวัสดิการ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Welfare State ส่วนสวัสดิการ โดยรัฐ มาจากคำว่า State Welfare สองคำนี้ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน แต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน อาจจะไม่สามารถใช้แทนกันได้เสียทีเดียว ขึ้นอยู่กับแต่ละประเทศที่จะมีแบบแผนการดำเนินการรัฐสวัสดิการของประเทศตนอย่างไร

คำว่า “สวัสดิการ โดยรัฐ” มักใช้เพื่อแสดงให้เห็นบทบาทของรัฐในการจัดสวัสดิการดูแลประชาชนของตน ซึ่งหากรัฐประเทศใดจัดสวัสดิการให้ประชาชนอย่างทั่วถึง ถ้วนหน้า และเข้มข้น โดยทำให้ประชาชนทั้งประเทศมีคุณภาพชีวิตที่ดีทุกด้าน และนำผลพวงของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic growth) มากระจายซ้ำ (Redistribution) อย่างเท่าเทียม ก็น่าจะนับได้ว่า รัฐสวัสดิการกับสวัสดิการ โดยรัฐของประเทศนั้น “แทบกันสนิท”

ทว่า ประเทศที่ไม่มีรัฐสวัสดิการ ไม่ได้เก็บภาษีอัตราก้าวหน้า
ก็อาจจัดสวัสดิการ โดยรัฐ เช่นกัน

แต่เป็นการจัดสวัสดิการแบบบรรเทาทุกข์ ชั่วครั้งคราว
หรือแบบเก็บตก (Residual model of social welfare)
อย่างนี้ ก็ถือว่า สวัสดิการ โดยรัฐของประเทศหลังนี้
ไม่ได้เป็นรัฐสวัสดิการ

เพื่อจะเข้าใจประเด็น “รัฐสวัสดิการกับสวัสดิการ โดยรัฐ”
Welfare State and State Welfare จำเป็นต้องทำความเข้าใจ
กับความหมายของรัฐสวัสดิการ ในที่นี้จะขอหยิบยกคำอธิบาย
เรื่องรัฐสวัสดิการ ที่ผู้เขียนได้เรียบเรียงไว้ใน “คำที่ควรรู้”
ของศูนย์ยุทธศาสตร์วิชาการแรงงานนอกระบบ (<http://infolabour.com/>)
ของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดังต่อไปนี้

รัฐสวัสดิการ: Welfare State

คำสำคัญ:

๑. การสร้างหลักประกันสิทธิพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของประชาชนอย่างกว้างขวางและทั่วถึง
๒. การกระจายซ้ำอย่างกว้างขวางและทั่วถึง
๓. การเฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุขร่วมกันของคนทั้งสังคม
๔. การเก็บภาษีรายได้ในอัตราก้าวหน้า การเก็บภาษีมรดก และภาษีอสังหาริมทรัพย์

ความหมาย

รัฐสวัสดิการ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Welfare State หมายถึง รัฐที่มีแนวนโยบายของประเทศที่คำนึงถึงการกระจายความมั่งคั่ง ในสังคมประเทศออกไปสู่ประชาชนพลเมืองทั้งประเทศอย่าง กว้างขวางและทั่วถึง โดยมุ่งจัดบริการต่างๆ ให้ประชาชนทุกคนมี ความมั่นคงในการดำรงชีวิต อาทิ มีที่อยู่อาศัย มีการรักษาพยาบาล และการดูแลสุขภาพอนามัย ได้รับการศึกษา

มีรายได้จากการทำงานที่เป็นงานสุจริตและงานนั้นไม่ทำให้ต้องเสื่อมเสียศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนได้รับความมั่นคงทางสังคม อันประกอบไปด้วย การประกันสังคมและการสงเคราะห์ประชาชนทางสังคม การดูแลผู้สูงอายุ ผู้พิการทุพพลภาพ และผู้ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อนนานาประการ

ทั้งนี้ รัฐสวัสดิการจำเป็นต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก
จึงต้องจัดเก็บภาษีอัตราก้าวหน้า

ภาษีมรดกและภาษีอสังหาริมทรัพย์ในสัดส่วนที่สูงมาก
หรืออย่างน้อยก็สูงกว่าประเทศ

ที่ไม่มีรัฐสวัสดิการ แต่ประชาชนทุกคนจะได้รับคุณภาพชีวิต
ที่ดีอย่างมาก ประเทศที่ถือว่ามีรัฐสวัสดิการที่ดีที่สุด ส่วนใหญ่
เป็นประเทศในกลุ่มยุโรปเหนือหรือกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย
ได้แก่ ไอซ์แลนด์ นอร์เวย์ สวีเดน ฟินแลนด์ และเดนมาร์ก

รัฐสวัสดิการเป็นเสมือนการสะท้อนบทบาทความ
รับผิดชอบของรัฐชาติหรือสังคมที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่
ของประชาชนในด้านต่างๆ อย่างทั่วถึงและถ้วนหน้า เช่น
การตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนในด้าน
การศึกษา สุขภาพอนามัย เศรษฐกิจและความมั่นคงทาง
สังคม เป็นต้น

รัฐสวัสดิการเป็นการสร้างความผาสุกให้ประชาชน โดยรัฐ
เป็นผู้ดำเนินการเป็นหลัก ทั้งนี้

กลไกสำคัญของรัฐในการจัดระบบรัฐสวัสดิการ นอกเหนือจากการ
จัดระบบประกันสังคมอย่างเข้มข้น แล้วยังมีกลไกการกระจายซ้ำ
ที่ผ่านการจัดเก็บภาษีรายได้ของประชาชนทางตรง
ในอัตราที่ก้าวหน้า การเก็บภาษีมรดกและภาษีอสังหาริมทรัพย์
ในอัตราที่สูง โดยที่ประชาชนทั้งประเทศให้ความร่วมมือในการ
เฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุขอย่างเต็มที่

รัฐสวัสดิการเป็นทางเลือกในการตอบสนองความต้องการ
ของประชาชน โดยไม่จำเป็นต้องใช้รัฐที่มีการปกครองใน
ลัทธิคอมมิวนิสต์ เป็นการตอบสนองความต้องการของสังคม
และประชาชน โดยยังคงระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเสรี
ระบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล และระบอบการปกครอง
ประชาธิปไตย

รัฐสวัสดิการทำให้เกิดความยุติธรรมทางสังคม เนื่องจากเป็นการ
ดำเนินการให้หลักประกันเรื่องสิทธิพื้นฐานอย่างเป็นจริง และ
เป็นการแบ่งปันโอกาสในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นธรรม
นอกจากนั้น รัฐสวัสดิการยังช่วยสนับสนุนการเจริญเติบโต
ทางเศรษฐกิจ เพราะรัฐดำเนินการเตรียมความพร้อมของประชาชน
ในการเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม
และยังทำให้ภาคการบริโภคเข้มแข็งยิ่งขึ้น เมื่อประชาชนมี
หลักประกันรายได้ขั้นต่ำ รัฐสวัสดิการจึงทำหน้าที่ยึดเหนี่ยวสังคม
ให้เป็นหนึ่งเดียวกันและนำไปสู่เสถียรภาพทางการเมืองไปพร้อมๆ กัน

โครงสร้างสังคมเศรษฐกิจการเมืองของประเทศที่มีรัฐสวัสดิการ รัฐสวัสดิการไม่ใช่สังคมนิยมคอมมิวนิสต์-ไม่ใช่มาร์กซิสต์

ประเทศที่มีรัฐสวัสดิการในโลกนี้เป็นประเทศที่ปกครองด้วย
ระบอบประชาธิปไตยและระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเสรีทั้งหมด

ไม่มีประเทศที่ระบอบการปกครองแบบสังคมนิยม
คอมมิวนิสต์หรือมาร์กซิสต์ที่มีรัฐสวัสดิการ ทั้งนี้ ปรัชญา
แนวคิดมาร์กซิสต์ไม่เห็นด้วยกับการมีรัฐสวัสดิการ เพราะ
ถือว่า รัฐสวัสดิการเป็นกลไกการปรับตัวของระบบทุน
นิยม กล่าวคือ นักทฤษฎีมาร์กซิสต์ส่วนใหญ่มองว่า รัฐ
สวัสดิการมีลักษณะขัดแย้งในตัวเอง ในเชิงทวิลักษณ์
(Dualism)

ด้านหนึ่งรัฐสวัสดิการปกป้องระบบทุนนิยม แต่ในอีกด้านหนึ่ง
รัฐสวัสดิการก็เป็น**ปฏิปักษ์**กับระบบทุนนิยม รัฐสวัสดิการ
ปกป้องระบบทุนนิยม เนื่องจากอุดมคติของลัทธิมาร์กซ์คือการ
ปฏิวัติโค่นล้มระบบทุนนิยม แต่การที่รัฐสวัสดิการให้การดูแล
มวลชน ผู้ใช้แรงงานให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ แม้จะต้องเผชิญ
กับภาวะการว่างงานหรือภาวะความเสี่ยงอื่นๆ เมื่อมวลชนผู้ใช้
แรงงานมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความมั่นคง แรงจูงใจในการเข้าร่วม
ขบวนการปฏิวัติล้มล้างระบบทุนนิยมก็ถูกลดทอนลงไป

เงื่อนไขทางภาวะวิสัยอันจะนำไปสู่การปฏิวัติจึงไม่สุกงอม
นอกจากนั้น รัฐสวัสดิการยังมีการหน้าที่เสมือนเป็นหลักประกันว่า
ในระบบการผลิตแบบทุนนิยม จะมีแรงงานอยู่ในกระบวนการผลิต
อย่างแน่นอน ดังนั้น จึงเท่ากับว่า ระบบทุนนิยมถูกปกป้อง
โดยรัฐสวัสดิการที่เข้มแข็ง (กิติพัฒน์ นนทปัทมະคุลย์, 2548, น.57-61)

ขณะเดียวกัน รัฐสวัสดิการของแทบทุกประเทศ ล้วนเป็นผล
อันเกิดจากการต่อสู้ทางชนชั้น และเป็นการให้ประโยชน์
ทดแทนแก่ประชาชนผู้ใช้แรงงานเป็นส่วนใหญ่ เป็นการสร้าง
ระบบการกระจายซ้ำอย่างกว้างขวาง ในขณะที่ อุดมคติของ
ระบบทุนนิยมคือการสะสมทุนให้เติบโตให้มากที่สุด

การเก็บภาษีอัตราก้าวหน้า ภาษีอสังหาริมทรัพย์และภาษีมรดก
ในอัตราที่สูง ทำให้การสะสมทุนให้เติบโตมากที่สุด
ต้องมิอุปสรรคจากกลไกการกระจายซ้ำ ดังกล่าว ในมตินี้
รัฐสวัสดิการจึงเป็นปฏิปักษ์กับระบบทุนนิยม
(กิติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์, 2548, น.57-61)
นักทฤษฎีมาร์กซิสต์จึงไม่ได้นิยกรัฐสวัสดิการ
โดยมองว่ารัฐสวัสดิการเป็นเพียงพัฒนาการระยะหนึ่ง
ของระบบทุนนิยมเท่านั้น

ประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบมาร์กซิสต์ แม้จะพยายาม
ดูแลประชาชนของตนอย่างทั่วถึง ก็ไม่ได้เรียกว่าประเทศของ
ตนเป็นรัฐสวัสดิการ ส่วนประเทศในกลุ่มยุโรปเหนือหรือ
สแกนดิเนเวียที่มีรัฐสวัสดิการดูแลประชาชนอย่างดีที่สุดให้
สวัสดิการอย่างทั่วถึง ถ้วนหน้าและมากมาย (generosity) ที่ใช้
แนวทาง Universal Approach นั้น

อาจจะถูกมองว่าเป็นสังคมนิยม ทว่า ไม่ใช่สังคมนิยมแบบมาร์กซิสต์
แต่เป็นสังคมนิยมประชาธิปไตย (Democratic Socialism) หรือ
ที่นิยมเรียกกันในหมู่นักทฤษฎีรัฐสวัสดิการว่า
แนวคิดหรือระบอบสังคมนิยมประชาธิปไตย (Social Democracy)
(โทมัส ไมเออร์ และนิโคล ไบรเออร์,
เขียน, สมบัติ เบญจศิริมงคล, แปล, 2550)

ระบอบทุนนิยมเสรีกับระบอบสังคมนิยมประชาธิปไตย

ในบรรดาประเทศที่ปกครองด้วยระบอบการเมืองประชาธิปไตยในโลกปัจจุบันนี้ มีความแตกต่างของแนวคิดประชาธิปไตยอย่างสำคัญสองแนวคิดแนวทาง คือ (1) แนวทางระบอบทุนนิยมเสรีหรือประชาธิปไตยสายพันธุ์ประเทศสหรัฐอเมริกา และ (2) ระบอบสังคมนิยมประชาธิปไตย สายพันธุ์ยุโรป (โทมัส ไมเออร์ และนิโคล ไบรเออร์, เจียน, สมบัติ เบญจศิริมงคล, แปล, 2550, น.14)

ดังได้กล่าวแล้วว่าในสหรัฐอเมริกา นั้น แม้ว่าจะเป็น
ระบบทุนนิยมเสรี แต่ก็เรียกการดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของ
พลเมืองของตนว่า รัฐสวัสดิการ ทั้งนี้ เป็นที่ยอมรับกันว่า
คุณภาพของรัฐสวัสดิการที่สหรัฐอเมริกายังห่างไกลกว่า
ในยุโรป โดยเฉพาะในยุโรปเหนืออย่างมาก

สหรัฐอเมริกาเชื่อเรื่องเสรีนิยมในแนวทางสุดขั้ว และยอมรับ
หลักการของเศรษฐกิจการตลาดเสรีในระดับที่มากกว่าในยุโรป ทำให้
ให้สหรัฐอเมริกายอมรับความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม มากกว่าใน
ยุโรปเป็นอย่างมาก ในสหรัฐอเมริกาไม่ได้ผูกขาดการจัดการศึกษา
โดยรัฐ อย่างในเยอรมนี ประชาชนสหรัฐต้องดูแลรับผิดชอบตนเอง
เป็นหลัก ทุกคนต้องทำงานหาเลี้ยงตนเอง รัฐไม่แทรกแซงการผลิต

การกินดี อยู่ดีของประชาชนถูกกำหนดโดยระบบตลาดเสรี
รองลงมาคือการหน้าทีของครอบครัว ความช่วยเหลือจากรัฐ
จะมุ่งไปที่ทหารผ่านศึก รองลงมาคือ ผู้สูงอายุและคนพิการ
สำหรับกลุ่มอื่นๆ เป็นเรื่องของศาสนจักรและองค์กร
ที่ไม่แสวงหากำไรอื่นๆ

แตกต่างกันไปจากสหรัฐอเมริกาอย่างมาก คือระบอบสังคมนิยมประชาธิปไตยในยุโรป ซึ่งถือว่า รัฐสวัสดิการเป็นเสาหลักที่มีความสำคัญอย่างมากต่อระบอบสังคมนิยมประชาธิปไตย โครงสร้างของสังคมนิยมที่มีฐานคิดทางเศรษฐกิจสังคมนิยมที่เรียกว่า “สังคมนิยมประชาธิปไตย” นั้น ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบสำคัญสี่ประการ ได้แก่

- (1) กระบวนการตัดสินใจที่เป็นประชาธิปไตย
- (2) การขยายผลและการธำรงรักษาผลของการตัดสินใจ
ที่เป็นประชาธิปไตยดังกล่าว
- (3) การตัดสินใจที่อ้างอิงบรรทัดฐานความยุติธรรมที่เกิดจากการยอมรับ
ของประชาสังคมโดยรวม และ
- (4) วัฒนธรรมทางการเมือง ที่ถือว่าความยุติธรรมนั้นสัมพันธ์กับการ
ประสานผลประโยชน์ทางสังคม

สังคมประชาธิปไตย: การทำประชาสังคมให้เป็นประชาธิปไตย

โครงสร้างของสังคมประชาธิปไตยซึ่งมีผลต่อการ
กำเนิดรัฐสวัสดิการที่เข้มแข็งนั้นมีแนวความคิดที่จะทำให้
ภาคประชาสังคมโดยรวมมีความเป็นประชาธิปไตย
โดยมีจุดมุ่งหมายของสังคมสองระดับ ได้แก่

- (1) ในระดับมหภาค: บรรทัดฐานความยุติธรรมเรียกร้องให้การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิที่เท่าเทียมกันสำหรับทุกคนผ่านกระบวนการแทรกแซงโดยรัฐ
- (2) ในระดับจุลภาค: บรรทัดฐานความยุติธรรมเรียกร้องให้มีโครงสร้างที่เป็นธรรมในทุกภาคส่วนย่อยที่แยกย่อยออกไปของประชาสังคม เพื่อให้ผู้ได้รับผลกระทบจากกระบวนการตัดสินใจสามารถอ้างอิงความยุติธรรมอย่างสมเหตุสมผล

ระบอบสังคมประชาธิปไตยให้ความสำคัญกับความยุติธรรม ที่
ครอบคลุมทั้งความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ที่ได้รับการ
ยอมรับจากทุกฝ่าย ซึ่งถือว่าเป็นเงื่อนไขที่สำคัญสำหรับการสร้าง
เสถียรภาพของนิติรัฐในระบอบประชาธิปไตย รัฐสวัสดิการเป็น
ด้านแรกที่ทำให้เสรีภาพในการแข่งขันทางเศรษฐกิจเกิดความ
เสมอภาคทางสังคมขั้นต่ำที่สุด ให้เป็นไปได้สำหรับทุกคน

ความไม่เท่าเทียมในด้านสถานภาพเศรษฐกิจของประชาชน
ในสังคม จะต้องถูกขจัดด้วยการสร้างความเสมอภาคด้าน
สิทธิพลเมือง (Civil rights) ซึ่งรวมไปถึง
สิทธิทางสังคมของพลเมือง (Social rights)

โครงสร้างทางการเมืองของสังคมประชาธิปไตย

สังคมประชาธิปไตยมีโครงสร้างทางการเมืองที่มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

หนึ่ง: สังคมประชาธิปไตยมีระบบการเมืองในความหมายของประชาธิปไตยที่เน้นการมีส่วนร่วม โดยมีหลักประกัน โอกาสในการมีส่วนร่วมและมีการตรวจสอบอย่างเพียงพอ เพื่อให้เกิดความเป็นอิสระทางการเมืองที่เท่าเทียมกันแก่ประชาชนและมีหลักประกันในการเข้าไปมีสิทธิในการกำหนดวิธีปฏิบัติของรัฐอย่างแท้จริง

สอง: สังคมประชาธิปไตยมีระบบของสิทธิขั้นพื้นฐานห้าประเภท ได้แก่ สิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางวัฒนธรรม สิทธิทางสังคม และสิทธิทางเศรษฐกิจ

สาม: สังคมประชาธิปไตยมีวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นหลักการพื้นฐานและเป้าหมายของการปฏิบัติการทางการเมือง และภายในวัฒนธรรมทางการเมืองนี้ ต้องประกอบไปด้วยคุณค่าทางการเมืองที่เน้นเสรีภาพ ความยุติธรรมและความสมานฉันท์ ที่ส่งผลอย่างเพียงพอ และได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจัง

สี่: สังคมประชาธิปไตยเน้นการเปิดกว้าง-ไม่ขัดขวางการมีส่วนร่วมทางสาธารณะ เนื่องจากเป็นเงื่อนไขที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับการสร้างโอกาสในการทำความเข้าใจระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ที่แตกต่างกันเพื่อความรอมชอมและความสมานฉันท์

ห้า: สังคมประชาธิปไตยมีภาคประชาสังคมเป็นตัวชี้ขาด
การแสดงออกของการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการตัดสินใจ
ทางการเมือง นับเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการ
ทางประชาธิปไตยของประเทศ

หก: สังคมประชาธิปไตยมีกลไกการเมืองที่สามารถขับเคลื่อน
ให้เกิดความเป็นประชาธิปไตยได้อย่างเหมาะสมของกลุ่มต่างๆ
ในสังคม อาทิ กลุ่มการศึกษา กลุ่มวัฒนธรรม กลุ่มเศรษฐกิจ
กลุ่มการจัดการและสื่อ ทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองมีความเข้มแข็ง

เจ็ด: สังกมประชาธิปไตยมีรัฐสวัสดิการ ซึ่งเป็นเสมือน
หลักประกันความมั่นคงทางสังคมจากโครงสร้างที่มีความเสี่ยง
ทางสังคม

แปด: สังกมประชาธิปไตย ธรรมนูญเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนด
ขอบเขตความเป็นอิสระทางสังคมของผู้อยู่ในภาคแรงงาน
เป็นเครื่องมือสำคัญในการออกแบบเงื่อนไขสภาพการจ้าง ค่าจ้าง
ตลอดจนเป็นตัวกำหนดบรรทัดฐานวิธีการแบ่งปันผลผลิตทางสังคม
และการบริการทางสังคมในประชาชนทั่วประเทศ

แก้: สังกมประชาธิปไตยมีการกำหนดกฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจ
อันเป็นหลักประกันสิทธิพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประชาชน
โดยเฉพาะหลักประกันการมีงานทำและหลักประกันเรื่องสิ่งแวดล้อม

สืบ: สังกมประชาธิปไตยมีกรรมนุษย์ผู้ประกอบการ
เป็นการกำหนดในเรื่องนโยบายการมีส่วนร่วมของบรรดา
ผู้ประกอบการ ในเรื่องการจัดการผลประโยชน์ คุณค่าทางสังคม
และสิทธิต่างๆ ของผู้ประกอบการ

สืบเชื้อ: สังคมประชาธิปไตยมี นโยบาย
การประสานผลประโยชน์ระหว่างประเทศ
ซึ่งถือว่าเป็นหลักการที่มีความสำคัญในด้านนโยบายส่งเสริมตลาด
ในระบบเศรษฐกิจเสรี และในกระแสโลกาภิวัตน์

สืบสอง: สังคมประชาธิปไตยมีระบบการศึกษาเป็นกุญแจสำคัญ
สำหรับไขไปสู่ความเสมอภาคทางโอกาสของชีวิตในสังคม.

วิชาชีพสังคมสงเคราะห์กับรัฐสวัสดิการ

เราพบว่า วิชาชีพสังคมสงเคราะห์ที่เข้มแข็ง ซึ่งอาจจะดูได้จากการมีระบบใบประกอบอาชีพ การได้รับการยอมรับในบทบาทหน้าที่ และการเติบโตของสถาบันที่มีการเรียนการสอนสังคมสงเคราะห์ ตลอดจนมาตรฐานการปฏิบัติงาน การวิจัยและการพัฒนา ฯลฯ นั้น มักจะอยู่ในสหรัฐอเมริกาและประเทศในยุโรป ทำให้พอจะสันนิษฐานได้ว่า

รัฐสวัสดิการมีผลต่อการสร้างความเข้มแข็งทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์
อย่างไรก็ตาม สหรัฐอเมริกานั้นเป็นต้นแบบของประเทศทุนนิยม
ที่มีแนวทางระบอบทุนนิยมเสรีประชาธิปไตย ส่วนในยุโรป
เป็นประเทศทุนนิยม ที่มีแนวทางระบอบสังคมประชาธิปไตย
(ซึ่งไม่ใช่มาร์กซิสต์) เราพบว่า วิชาชีพสังคมสงเคราะห์ที่กำลังกำเนิดขึ้น
และดำเนินอยู่อย่างเข้มแข็งและได้รับการยอมรับ มีอยู่ทั้งใน
สหรัฐอเมริกาและในประเทศทางยุโรป

ดังนั้น โครงสร้างสังคมเศรษฐกิจการเมืองที่มีผลต่อการทำให้รัฐ
สวัสดิการและวิชาชีพสังคมสงเคราะห์มีความเข้มแข็ง จึงน่าจะ
สังเคราะห์มาจากระบอบประชาธิปไตยทั้งสองแบบ คือ ทั้ง
ระบอบเสรีนิยมสายพันธุ์อเมริกาและระบอบสังคม
ประชาธิปไตยในยุโรป คุณลักษณะของ โครงสร้างทั้งสองชุด
ได้แก่ การตระหนักในคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เป็นฐาน
คิดหลักอยู่ในระบบเศรษฐกิจสังคมและการเมือง

การมีวัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตย การตระหนัก
ในความยุติธรรมทางสังคม การมีภาคประชาสังคมที่เข้มแข็ง
การตระหนักในการสร้างระบบ
ธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวาง
ตลอดจนการเห็นความสำคัญของการเฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุข
ของคนทั้งสังคม.

เอกสารอ้างอิง

- กิติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์. (2550). **ทฤษฎีวิพากษ์ในนโยบายและการวางแผนสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กิติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์. (2548). **นโยบายสังคมและสวัสดิการสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิราลักษณ์ จงสถิตมัน. (2547). **พลวัตความรู้สังคมสงเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มกัลยาณมิตรสังคมสงเคราะห์.
- โทมัส ไมเออร์ และนิโคล ไบรเออร์, (เขียน), สมบัติ เบญจสิริมงคล, (แปล). (2550). **อนาคตของสังคมประชาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท).
- ยูพา วงศ์ไชย. (2545). **นโยบายสวัสดิการสังคม**. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภากาการพิมพ์.
- ระพีพรรณ คำหอม และคณะ. (2548). **ทิศทางและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สุรพล ปธานวนิช. (2547). **นโยบายสังคม: เส้นทางสู่รัฐสวัสดิการ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภิญา เวชยชัย และกิติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์. (2546). **รายงานฉบับสมบูรณ์ การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนคนด้อยโอกาส: กลุ่มคนจนผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเสี่ยงที่ประสบปัญหาทางสังคม**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จบการนำเสนอ

สวัสดิ์